

jah tudi v najboljšem primeru slabo. Veselim se poskusov demokratizacije v Sloveniji in verjamem vanje, vendar se spričo slovenske osamljenosti v Jugoslaviji pa tudi spričo slepomišenja in programske revščine, ki spremlja dosedanji dialog med oblastjo in opozicijo v Sloveniji, sprašujem, ali bo lahko politični pluralizem sploh kdaj resnično zaživel. Ne morem se dovolj načuditi državljanškemu pogumu mnogih Slovencev, hkrati pa tudi temu, kako hitro smo se pripravljene zadovoljiti s samozadovoljno podobo o svoji superiornosti v Jugoslaviji, o carinarnicah na Kolpi, in to v Evropi, ki dejansko čedalje bolj odpravlja meje in se spreminja v celino kultur, ki se povezujejo med seboj v vseh smereh kot medsebojno se dopolnjujoče vezne posode. Ne bodo nas rešile carinarnice na Kolpi, rešijo nas lahko edino evropska pravila igre za vso Jugoslavijo. Treba je torej črpati moč iz brezupa, kot toplotna črpalka srka energijo iz mrzle zimske zemlje. S hladno glavo in mirnim, pragmatičnim pristopom gasiti nizkotne strasti, ki se bodo oglašale čedalje glasneje, čim dlje bo trajal ta spopad v državi. Javno dati pobudo za sestanek republiških vodstev in novega predsednika vlade in s pogajanjem doseči sporazum o novi gospodarski politiki, ki naj jo izvaja zvezni izvršni svet. Doseči kompromis o minimalnem skupnem imenovalcu, skleniti pakt o nenapadanju, ki naj omogoči vlado, v katero je treba dati najboljše ljudi, da bo izvajala dogovorjeni program.

Tudi ta narod, ki je v Črni gori, je v bistvu sit otrobov in si želi delo in vsakdanji kos kruha, sit je parol in si dejansko želi oblast, ki bi omogočila, da bi si sam ustvarjal svobodno, mirno in človeka dostojno življenje. Toda medtem ko se razplamtevajo ognji pod kotli nacionalizma in socialnega nezadovoljstva, se sprašujem, ali je sploh še mogoče sprostiti prvobitno energijo ljudi in se izvleči iz pajčevine, v katero smo se zapletli v desetletjih? Ni mar edina rešitev, da se zatečem v svoj mlin in stoično opazujem svet okrog sebe? In vendar, kako grozno, da se mora človek ukvarjati s takimi mislimi sredi Evrope, ki kljub zablodam in tavanju vendarle utira pot v neko novo civilizacijo, okrog nas pa divjajo sile zla in brezumja. V nekem smislu bi bilo res treba pustiti vse in začeti znova kot Židje v Palestini. Žejni smo prišli čez vodo in zdaj se sprašujemo, kje je naša objubljena dežela.

Janez
Stanič

Razkroj novinarske etike

Trenutno je v Jugoslaviji več kot dovolj stvari, zaradi katerih človeka boli glava, navdajata ga skrb in strah. V tej neprijetni gneči pa je tudi nekaj, kar me osebno še zlasti grize, ker grobo in uničujoče posega hkrati v nekatere profesionalne in zasebne vrednote, s katerimi živim že desetletja.

Gre za etiko javne besede na splošno in v tem okviru tudi za etiko političnega boja.

Z Miloševićevim prihodom na oblast in uveljavitvijo nove politike v Srbiji je prišlo v srbski politiki in v pomembnem delu srbskega tiska – pri tem prednjačijo izdaje hiše Politike – do popolnega razpada najbolj elemen-

tarnih pravil in vrednot javnega, tudi novinarskega dela in obnašanja. Zmagalo je namreč načelo, da namen posvečuje sredstva; to je v novinarstvu na stežaj odprlo vrata lažem, klevetam in podtikanjem, tako da so se nekoč ugledna glasila, kot na primer Politika, NIN, Politika Ekspres in druga, iz sredstev javnega obveščanja spremenila v glasila podlosti in sramotni steber novinarskega poklica.

Temeljno spoznanje in pravilo novinarstva je, da lahko ohrani svojo osebno, strokovno in politično integriteto, s tem pa tudi svoj družbeni pomen, samo z najbolj doslednim in pikolovskim spoštovanjem korektnosti v odnosu do dejstev. Novinar lahko o kakšnem dogodku, izjavi, tujem ravnanju ali mišljenju misli, kar hoče, in svoje mišljenje ali oceno, naj bo kakršnakoli, seveda lahko, celo mora, če gre za komentar, tudi javno pove, vendar s pogojem, ki je nedotakljiv, tako rekoč svet: informacija, ki jo posreduje ali se o njej izreka, mora biti resnična, ne sme biti zavestno obdelana ali prikrojena na to ali ono tezo, še manj seveda lažna. Še zlasti takrat, kadar s kom polemizira ali ga celo napada, mora brezpogojno izhajati iz besed, ki jih je prizadeti izrekel ali zapisal; še več, profesionalna etika terja pazljivo upoštevanje duha in konteksta besed ter stališč, s katerimi polemizira ali jih napada.

V novejšem času se pri nas, zlasti v Srbiji in hiši Politike, dogaja nekaj prav nasprotnega, pri tem pa ne gre za posamezne izpade, ki jih poznamo v vseh okoljih, ampak za neko splošno linijo in »doktrino«. Temeljna korektnost se je povsem umaknila potrebi nasprotnika ali samo drugače mislečega za vsako ceno in z vsemi sredstvi diskvalificirati, »pobiti«, pri tem pa gre izključno in samo za cilj. Dovoljeno je prav vse, od zavestnih napačnih interpretacij in podtikanj, do najbolj grobih laži. Soočeni smo z moralnim razkrojem in profesionalnim somrakom poklica.

Zadeva seveda ni nova. V tem stoletju poznamo vsaj dve veliki »šoli« tovrstnega novinarstva: nacistično in stalinistično. Obe sta temeljili na morali, da namen posvečuje sredstvo, obe sta bili zgolj vzvod v političnem boju, brez kakršnekoli moralne relacije do resnice, objektivnosti, korektnosti in podobnih vrednot, ki sta jih imeli za malomeščansko dekadenco in šibkost. V imenu rase, razreda, zgodovine in tako naprej je bilo dovoljeno uporabljati prav vsa sredstva, da nasprotnika onemogočiš, in če pri tem uporabljaš še tako podle prijeme, na primer čisto laž, ni to nič slabega ne s stališča rasne, razredne ali drugačne »višje« morale, celo ne s stališča učinkovitosti, kot je stvar zelo jasno razložil Joseph Goebbels: Laž, ki jo dovolj vztrajno ponavljaš, postane nazadnje resnica. Če k temu dodamo še vsakdanjo prakso, da nasprotniku ne dovoliš obrambe in da preprosto ne objavljaš ničesar, kar se ne sklada s tvojimi cilji, nastane zaokrožena podoba nekega skrajno nemoralnega novinarstva, ki nima nobene druge vsebine in smisla, kot biti eden od vzvodov v boju za oblast.

To ni samo popolna degradacija poklica in stroke, ampak je tudi simptom boleznih družbe, kajti tako novinarstvo lahko dopušča ali celo spodbuja samo moralno, in sicer razkrojena družba. Zgodovina fašizma in stalinizma je prepričljiv dokaz tega in obenem tudi grozljivo pričevanje o posledicah takega stanja.

To, kar se danes dogaja s pomembnim delom jugoslovanskega, predvsem srbskega novinarstva, je njegova fašizacija oziroma stalinizacija (v bistvu gre za dve plati iste medalje), kar seveda priča tudi o nekem čisto določenem družbenem stanju. Človek se ob tem ne le zgraža, ampak se

mora tudi mučno spraševati, ali sta torej fašizem in stalinizem res del človeške narave, ki je nenehno navzoč in je samo od zunanjih okoliščin odvisno, ali bo ostal pokopan pod nekimi civilizacijskimi normami ali pa bo v primernih okoliščinah izbruhnil na dan in obvladal vsakdanje življenje. Očitno pred to platjo človeške narave nista zanesljiv branik ne splošna razvitost ne kulturne in druge pozitivne tradicije, kajti navsezadnje je fašizem doživel najmočnejši razcvet v razviti in kulturni deželi, stalinizem pa v sicer materialno manj razviti deželi, ki pa ji ni moč odrehati izjemnih kulturnih in humanističnih tradicij.

O tem govorim zato, ker se človeku včasih nehote vsiljuje odgovor – sem pa tja ga je slišati celo javno – dobro, to se pač dogaja na manj razvitem, z bizantinsko in turško tradicijo obremenjenem jugu. Toda tak odgovor je gotovo preveč preprost in udoben, kajti prav nedavna preteklost kaže, da do takšnega moralnega in profesionalnega razkroja lahko pride povsod. Resda morda laže tam, kjer vlada kriza, in v okoljih, kjer ne negujejo zavestno določenih oblik javnega obnašanja in medčloveškega sožitja. Navsezadnje lepo vedenje človeku ni prirojeno, ampak se ga mora naučiti, in tudi tisto, čemur navadno pravimo srčna kultura, je samo delno odvisno od značaja, veliko pa od vzgoje in norm, ki veljajo v določeni družbi.

Moralnega razkroja, o katerem govorim v zvezi z novinarstvom, zato ni moč pripisovati narodnemu ali osebnemu značaju ali kakšni naravni dispoziciji Srbov kajti možnosti fašizma/stalinizma so očitno latentne povsod. Ne nazadnje o tem pričajo medvojni medsebojni pokoli v Jugoslaviji, ki niso bili omejeni ne na en narod, ne na eno vero, ne na eno stopnjo razvitosti ali civilizacije.

Seveda pa s takim razmišljanjem teh pojavov nočem opravičevati. Nasprotno! Osebno me pretresa misel, da fašizem in stalinizem tičita tako rekoč v slehernem od nas, da proti njima ne obstaja nobena naravna, biološka obramba, da se v ugodnih razmerah lahko razvijeta povsod. Obramba je samo način življenja, medčloveškega komuniciranja (sem spadata seveda tudi politika in novinarstvo), norme in pravila družbenega obnašanja – vse to pa ni samo po sebi dano, ampak je tudi plod zavestnega oblikovanja.

Prav zato se mi zdi toliko bolj grozljivo, da danes v Jugoslaviji zavestno dopuščajo in gojijo novinarstvo (v okviru določene politike seveda in kot eden od njenih vzvodov), ki nosi vse razpoznavne znake fašizma/stalinizma in da z njim laž, podlost, podtikanja itd. postajajo norma javnega obveščanja, norma medsebojnih razmerij ter normalna oblika političnega in mišljenjskega boja. Ne gre namreč samo za razkroj kakšnega poklica in njegove morale, ampak za simptom smrtno nevarne obolelosti družbe, za vse bolj razpoznavne znake okužbe z najhujšo kugo našega stoletja – fašizmom/stalinizmom.